

Ціватий В.Г.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Чекаленко Л.Д.

Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка

БРИТАНСЬКА ТА АМЕРИКАНСЬКА СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ДИПЛОМАТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Автори аналізують основні вимоги до підготовки дипломатів провідних зарубіжних держав, розкривають схеми підготовки дипломатичного корпусу Великої Британії та США. Привертають увагу до специфічних особливостей упровадження схем навчання, передачі знань та інформації, особливостей формування професійних компетентностей, вимог до підбору викладацького складу та визначення необхідних до опанування навчальних дисциплін. Знайомлять читачів з успіхами і невдачами зарубіжної системи підготовки дипломатів.

Стаття присвячена інституціонально-кадровим питанням та етапам становлення дипломатичних служб США та Великої Британії, зокрема, актуальним питанням моделі ротації дипломатів США і Великої Британії та підвищенню їх професійної майстерності. Дипломатична служба Сполучених Штатів Америки та дипломатична служба Великої Британії традиційно є відносно невеликими за своєю чисельністю, але одночасно найбільш компетентними, кваліфікованими та ефективними частинами зовнішньополітичного механізму Сполучених Штатів Америки і Великої Британії. Саме досвід дипломатичних шкіл США і Великої Британії багато в чому є цінним і корисним для держав пострадянського простору в контексті використання їх практичного досвіду, оскільки вони мають усталені традиції та оперативно й адекватно реагують на нові виклики і загрози глобалізованого світу XXI століття в контексті тих реформ дипломатичної служби, що розпочалися й в Україні.

Ключові слова: система підготовки дипломатів, школа дипломатії Великої Британії, школа дипломатії США, зовнішня політика, дипломатія, інститути дипломатії, інституціоналізація, Україна.

Постановка проблеми. Актуальність теми статті обґрунтовується новими викликами і загрозами глобалізованого поліцентричного світу XXI століття. У цих умовах дипломатичні служби держав мають адаптуватися до нових умов і посилити свій кадровий потенціал. Як засвідчує сьогоденна практика, саме дипломатичні школи Сполучених Штатів Америки і Великої Британії найефективніше адаптувалися до глобалізаційних реалій сьогоденного світоустрою. Цей досвід потребує свого детального аналізу і впровадження найприйнятніших підходів та елементів кадрової політики, зокрема й в Україні.

Глобальні зміни в суспільно-політичному житті США та Європи, що відбулися після горезвісних подій 11 вересня 2001 р., спонукали політичне керівництво США, Великої Британії, інших провідних держав Європи до пошуку нових шляхів забезпечення національної безпеки в сучасному світі та, відповідно, до кардинального перегляду

історично-традиційних підходів до забезпечення кадрової політики у сфері зовнішніх відносин та національної безпеки і оборони, а саме: переходу від традиційної моделі до інноваційної моделі підготовки кадрів та ефективного кадрового менеджменту в дипломатичній службі та оборонній сфері своїх держав [1, р. 196–209].

Особливу увагу США в сучасних умовах приділяють інноваційним підходам до порядку здійснення кадрової ротації в Держдепартаменті США і системі підвищення кваліфікації (професійної майстерності та компетентностей) дипломатів, як відповіді на нові виклики і загрози XXI ст. Необхідність кардинальних змін у системі зовнішньополітичних інститутів та доцільність реформування дипломатичної служби США були усвідомлені американською політичною та академічною елітою ще в середині 1990-х років.

Події 11 вересня 2001 р. слугували каталізатором оновлення моделі підготовки та підвищення

кваліфікації дипломатів і моделі кадрового менеджменту в зовнішньополітичній сфері США та актуалізували порушену в дослідженні тему. У XXI столітті особливий інтерес для держав пострадянського простору, у контексті використання практичного досвіду, являє саме досвід США з урахуванням тих реформ державної служби, що розпочалися й в Україні та інших державах пострадянського простору в умовах інтеграційних процесів і глобалізації. Адже США мають усталені історичні традиції кадрової політики, оперативної та адекватно реагують на нові виклики й загрози сучасного глобалізованого світу.

Дана стаття продовжує попередні дослідження авторів [2, с. 182–186].

Дипломатична служба Сполучених Штатів Америки традиційно є відносно невеликою за своєю чисельністю, але одночасно найбільш компетентною, кваліфікованою та ефективною частиною зовнішньополітичного механізму Сполучених Штатів Америки. Історично так склалося, що Державний департамент США розташований на відстані кількох кварталів від Білого дому у Вашингтоні в будинку імені Гаррі Трумена. Державний секретар США є головою Державного департаменту США і безпосередньо підпорядковується президентові США. Держсекретар США організовує діяльність і керує департаментом та персоналом. Інституційне затвердження в 1980 р. Закону «Про Закордонну службу США» визначило пріоритети цієї інституції. У Законі зазначено: «Конгрес вважає, що кар'єрна Закордонна служба, заснована на високому професіоналізмі, служить національним інтересам держави і необхідна для здійснення підтримки Президентові й Державному секретареві у веденні ними зовнішніх справ Сполучених Штатів».

Постановка завдання – проаналізувати і використати в практичній діяльності української дипломатії набутий передовий досвід дипломатичних шкіл США та Великої Британії в умовах глобалізаційних впливів XXI століття.

Для аналізу системи підготовки зарубіжних дипломатів розглянуто американську і британську освітні моделі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Великій Британії дипломатична академія як державний навчальний заклад довгі роки була відсутня. Першу в історії Британської Співдружності дипломатичну академію відкрили тільки 10 лютого 2015 року. За британськими законами дипломатична академія має бути центром передового досвіду задля допомоги урядовим служ-

бовцям, що працюють у різних структурах над міжнародними проблемами, обміну досвідом та навчання. Це сприятиме розширенню можливостей і мережі співпраці установи з іншими академічними та дипломатичними закладами. Навчання в Академії намагаються робити доступним, цікавим і творчим [3].

Британська Дипломатична академія складається з одинадцяти факультетів, що охоплюють основні структурні підрозділи Міністерства закордонних справ: Міжнародну політику, Дипломатичну практику, Держави і суспільства, Імідж Великої Британії, Консульську службу і кризовий менеджмент, Економіку і Успішність, Європу, Багатостороннє співробітництво, Безпеку, Оборону&Розвідку, Право, Мови [4].

Заступник міністра закордонних справ Великої Британії пан Сімон Фрейзер зазначав, що поява такої установи була викликана необхідністю в забезпеченні послідовної глибокої підготовки по всіх напрямках дипломатичної роботи. Водночас провідною ідеєю Дипломатичної академії визначена «Ініціатива дипломатичного вдосконалення» (Diplomatic Excellence Initiative). Ключовою темою Ініціативи є підготовка спроможних та кваліфікованих виконавців, розбудова потужної глобальної мережі дипломатичної та консульської служби, сприяння досконалості у виробленні політичних рішень і набуття консульського досвіду, що спиратиметься на засадничі складники Ініціативи: відповідальність; заохочення інновацій; спільна команда під гаслом «працюємо разом». За ключовими принципами Академії цей заклад відкритий для всіх, хто працює над реалізацією британських інтересів за кордоном. Це означає рівноправну участь у навчанні і студентів, і дипломатів, як в країні, так і за її межами.

Водночас Академія є відкритою для всіх складників британського урядування. Обираючи схему навчання, спираючись на досвід приватного та державного секторів, керівництво Академії зупинилось на схемі факультетів. Як згадувалось, таких визначено 11, що охоплюють ключові напрями, характерні для міжнародної діяльності і співробітництва в інтересах країни. При цьому враховано, що Академія є центральною частиною Міністерства закордонних справ, має свої приміщення, включаючи Наукову бібліотеку. Задачі Академії сконцентровані на посиленні ефективності Міністерства закордонних справ, яке є міжнародним центром ідей та досвіду та вважається найкращою дипломатичною службою у світі, що здатна захищати інтереси Великої Британії в

непередбачуваному та конкурентоспроможному міжнародному середовищі.

Одним з фундаментальних принципів Академії є використання знань, навичок та практичного досвіду, набутого талановитими колегами закордонного відомства та британського уряду. Підбір викладацьких кадрів свідчить про наявний значний потенціал, який може навчити, і про слухачів, які мають бажання навчитися (внутрішнє бажання самореалізації і набуття нових професійних компетентностей).

Працює Академія за трирівневою системою: основні знання (Foundation), практичні навички (Practitioner) й аналітичний / експертний рівень (Advanced).

В Академії засвоюють базові знання, якими мають володіти всі без винятку працівники зовнішніх відносин. Навчання полягає в наданні переваги застосуванню різноманітних методів, зокрема і електронному навчанню. Освітні модулі розроблені таким чином, щоб слухачі мали можливість вивчати їх поступово і самостійно. Однак, як свідчить британська практика, навчання в групах має свої переваги, а саме: заняття в групах сприяє зростанню мотивації, уміння працювати в команді, врешті – толерантності. З цією метою в кожен групу долучили фахівця / викладача, який поступово навчатиме засадам британської та світової дипломатії.

Перший базовий рівень навчання в Академії тривав з квітня 2015 р. і завершився проведенням тестування восени того ж року. Кожен курс / факультет (з 11) поділений на вісім модулів, перший – вступний. Працівники можуть бути зайняті на роботі й отримувати конкретні навчальні завдання, тобто самостійно готуватися за тестами. Тести оцінюються наприкінці року, і кожен тест супроводжується відповідним сертифікатом.

Наступний рівень навчання в Академії є практичним. Практичні знання передбачають одержання навичок роботи в міжнародному середовищі за такими напрямками, як Безпека, Процвітання, Велика Британія та світ, Велика Британія & Європа, Краєзнавчі знання по Великій Британії. Уряд, Парламент. Наприклад, знання про парламент передбачають: ознайомлення з парламентськими консульськими, кризовими і правоохоронними органами та державною службою парламенту; Велика Британія: історичні корені країни, виборча система; Культура та цінності; Заморські території; Членство та вихід з ЄС. Велика Британія та Європа; Європа та її сусіди; Міжнародні системи тощо.

Можуть бути й інші теми, наприклад: Ірак; Шлях до розвитку; Економіка; Наука та інновації; Зміна клімату; Економічна дипломатія; Торгівля та інвестиції; Національна безпека; Інтелектуальна боротьба з розповсюдженням зброї масового знищення; Кібербезпека; Контртерористичний досвід; Афганістан – переговорний процес і вплив на міжнародну політику та ін.

За результатами вивчення курсу передбачається написання реферату з ґрунтовними висновками. Отже, практичний рівень розраховано на персонал, що працює в конкретних сферах, який потребує глибших знань із конкретних проблем.

До навчального плану включено також і ширшу тематику, що дозволяє персоналу зосередитися на конкретних необхідних напрямках навчання. Ця схема доповнюється неформальними можливостями отримання знань через робочі зустрічі з фахівцями, заходи із запрошеними доповідачами, участь у семінарах тощо.

Відділи можуть організувати власне навчання, проводити майстер-класи тощо. Для цього частина матеріалів є доступною в електронних ресурсах, однак опанування деякими темами вимагатиме безпосереднього відвідування занять. На сторінках інтермережі Академії розміщено повну інформацію щодо схеми навчання і про те, як отримати доступ до підтем, що вас цікавлять. Тобто слухач сам обирає напрям навчання, тематику, яка йому потрібна. Тому Академія радить зосередитись одразу на необхідних напрямках і курсах для поглиблення знань, умінь, навичок і професійних компетентностей з конкретних питань обраної спеціалізації.

Передбачено також, що владні високопосадовці також прагнутимуть опанувати нові професійні компетентності, додаткову професійну практику або згадати засади дипломатичної роботи. Поступово і цей контингент буде охоплений навчанням [5].

Експертний третій рівень навчання призначений для співробітників, які вже мають значний досвід і знання в своїй сфері. Система навчання для експертів включає співпрацю з академічними установами для підвищення кваліфікації або відрядження за межі уряду.

У рамках вищого рівня підготовки деякі старші співробітники передають слухачам власний досвід у формі майстер-класів. Так, один з послів Співдружності в Бразилії розповів про цю країну, поділився своїми порадами щодо особливостей роботи в цій державі. Водночас постійний представник Сполученого Королівства Великої

Британії в ООН в Женеві поділилася своїм досвідом роботи з питань подолання загроз, включаючи епідемію Ебола. Відеокліпи ключових навчальних моментів з цих майстер-класів розміщені для перегляду в інетмережі Дипломатичної академії.

Академія пропонує і скорочену систему підготовки протягом трьох тижнів. Мета цієї програми – сприяти працівникам групи А і В набути навичок роботи в новому середовищі (без відриву від виробництва) з огляду на неможливість брати участь у стаціонарних заняттях. Така схема роботи запроваджена для тих, хто перебуває за кордоном, а короткий практичний курс вони отримують через програму одноденного візиту. Типова програма включає відвідування різних підрозділів зарубіжної установи.

Запроваджений Фонд експертизи покликаний допомогти співробітникам розширити тематичні та географічні пізнання з дипломатичної досконалості. Географічна експертиза полягає у пізнанні країн, регіонів, культур та релігій, моделей дипломатії та дипломатичного інструментарію. Водночас тематична експертиза допоможе краще зрозуміти такі пріоритетні сфери політики, як політика безпеки, консульський захист або програма розвитку. До того ж упроваджується вдосконалення знань у конкретній сфері, зокрема, примусове одруження, боротьба з тероризмом або зміна клімату; багатосторонні процеси в ЄС, ООН чи G20.

Фонд експертизи також упроваджує короткі відрядження або прикріплення до промислових об'єктів, аналітичних центрів, неурядових організацій, відповідних служб іноземних держав або міжнародних установ (ООН, НАТО) тощо. У разі високого рівня написаних рефератів, експертиз, аналітичних записок зазначені проекти можуть бути профінансовані, а надалі включені до навчальних програм Академії.

Академія також пропонує широкий спектр можливостей навчатися під керівництвом відомих, зокрема і зарубіжних лідерів. Програма лідерства пропонується новопризначеним керівникам та заступникам голів місій, а також іншим вищим за посадою особам. Доступне також формальне та неформальне навчання на практиці, наприклад, прийняття гостей, спікерство / спічрайтерство, обідні семінари тощо.

Підготовку американських дипломатів здійснює Інститут закордонної служби – Foreign Service Institute (далі – FSI) Державного департаменту (Вашингтон, США) – заклад федерального уряду Сполучених Штатів. FSI забезпечує понад 800 навчальних курсів, у тому числі майже 70 іно-

земних мов, навчаючи за рік понад 170 тисяч абітурієнтів для Державного департаменту та слухачів з понад 50 інших державних установ та відділень військової служби. Це вражаючі цифри навіть для такої країни, як Сполучені Штати, оскільки поза офіційною школою дипломатії в цій сфері активно працює значна кількість приватних вищих шкіл, коледжів, університетських центрів, інших різноманітних структур. Однак основне завдання з підготовки дипломатів покладено саме на державну установу FSI [6].

Програми Інституту включають підготовку фахівців федеральних агентств закордонних справ Сполучених Штатів з питань зовнішньої служби та державної служби, а також тренінги для іноземних громадян, що працюють у дипломатичних установах США. Навчання на різноманітних курсах триває від кількох днів до двох років і покликане не тільки підготувати працівників для успішного виконання професійних завдань з метою посилення лідерських позицій США за кордоном, а й також для адаптації закордонного персоналу до інших країн, міжнародно-політичних регіонів і культур.

Навчання допомагає також членам сім'ї дипломата підготуватися до особливостей проживання за кордоном. Готує працівників та їхніх родичів до умов роботи у небезпечних, кризових ситуаціях, вчить поведженню в умовах різноманітних катаклізмів, війни, а також вчить інформації і специфіці кібербезпеки.

Інститут закордонної служби – FSI – називають «прем'єр-міністром зовнішньополітичного відомства» уряду США, який покликаний забезпечувати професійні можливості навчання, необхідні для успішного розв'язання завдань на міжнародній арені. FSI сприяє набуттю змістовного, регіонального та лінгвістичного досвіду, удосконаленню лідерства, особистій стійкості та новаторському вирішенню проблем. Отже, на FSI покладене стратегічне забезпечення дипломатичного досвіду Державного департаменту США та всіх урядових структур у сфері зовнішньої політики і дипломатії [7].

У системі FSI діють чотири інститути: Лідерство і менеджмент, Мовні курси, Професійне і регіональне навчання, Опанування інформаційними технологіями, що у своєму складі має Транзитний центр і Офіс адміністративних функцій.

Школа мовних студій (The School of Language Studies, SLS) пропонує опанування 70 мовами та проводить тестування більш ніж 100 мовами. Заняття можуть складати від 8 до 44 тижнів,

залежно від складності мови та цілей навчання. Школа мовних студій Інституту також підтримує мережу шкіл з вивчення мови в Тайбеї, Йокосамі, Сеулі та бере участь в інших регіональних програмах на Близькому Сході, в Північній Африці та Азії, де пропонуються додаткові 44 тижні навчання за кордоном у разі опанування китайською, японською, корейською та арабською мовами.

Програми та курси містять самостійне навчання, заняття молоді та курси дистанційного навчання. FSI є співрозробником шкали оцінки рівня володіння мовою, яка використовується урядом США. Школа активно співпрацює з міжвідомчою спільнотою мовних тренерів уряду США та часто проводить тестування разом з іноземними агентствами з мовної підготовки.

Школа професійних та регіональних досліджень (The School of Professional and Area Studies, SPAS) пропонує навчання за такими спеціалізаціями, як консульська справа, управління торговельними зв'язками, політичні та економічні справи, публічна дипломатія, навчання та розвиток персоналу, управління офісом та програми орієнтації.

Курси також включають теми з вивчення соціально-культурних моделей, політики, економіки, техніки ведення переговорів і міжнародних відносин, регіонів світу та окремих країн. SPAS забезпечує спеціальні програми в консульській, економічній та комерційній, управлінській, політичній та публічній дипломатії, а також програми, орієнтовані на підготовку нових кадрів для закордонної специфіки.

У SPAS також розташований **Центр навчання дипломатії (CSCD)**, де слухачі опановують сучасним дипломатичним досвідом, залучаючи найкращих практиків та лекторів. CSCD проводить компартивний (порівняльний) аналіз, який враховується в навчанні FSI та використовується для підготовки фахівців у міжнародних справах у всіх підрозділах дипломатичної служби: переговори, протокол та етикет, дипломатична практика тощо.

Школа прикладних інформаційних технологій (The School of Applied Information Technology, SAIT) складається з чотирьох семінарських курсів: покращення опанування професійною програмою; підготовка технологій, що використовуються в Державному департаменті фахівцями з інформаційних технологій; курси IRM, що надають IT Менеджери з широкими навичками IT-менеджменту та тренінги.

Школа лідерства та менеджменту (The Leadership and Management School, LMS) пропо-

нує обов'язкове та вибіркове навчання керівників та менеджерів, що переходять на вищий виконавчий рівень; круглі столи та семінари з політичних питань для вищих керівників; навчання у сфері управління кризовими ситуаціями за кордоном та в Національному навчальному центрі з міжнародних питань.

Перехідний центр (The Transition Center, TC) готує співробітників і членів їхніх сімей до ефективної діяльності в системі закордонних справ, а також і після завершення кар'єри. Перехідний центр надає: загальну інформацію та інформацію щодо всіх вітчизняних та закордонних посад; проводить семінари та курси з вивчення життєвих навичок іноземних службовців та підготовки з питань безпеки; здійснює підготовку, консультування та надає іншу допомогу працівникам Державного департаменту та інших установ, що залучають послуги уряду США.

Складник TC – Центр підвищення кваліфікації у сфері міжнародних відносин (TC's Center of Excellence in Foreign Affairs Resilience CEFAR) надає консультації та проводить тренінги, спрямовані на допомогу особам, членам родин та колективам, що працюють у середовищі з високим рівнем ризику та високим рівнем загроз.

Інститут закордонної служби покликаний не тільки оперативно реагувати на запити американської практичної дипломатії, відповідно корегуючи свої навчальні плани і програми, а й розробляти прогностичні сценарії на перспективу. Значна увага надається аналізу впливу внутрішньополітичних факторів на формування зовнішньополітичного курсу країни, процесу прийняття політичних рішень, проблемам управління у сфері зовнішньої політики і дипломатії. З цією метою організовуються і систематично проводяться спеціальні курси:

- з системного аналізу у сфері міжнародних відносин;
- теорії міжнародних відносин;
- теорії і практики дипломатичних переговорів;
- політичного аналізу;
- застосування електронних технологій у практичній роботі дипломатичного відомства;
- психологічні складники дипломатичної діяльності тощо.

Викладацький колектив Інституту складають провідні учені з відповідних напрямів університетських і науково-дослідних центрів США.

Одним з популярних семінарів у зазначеній системі підготовки є спеціальний тренінг-семінар (близько 30 осіб) для керівного складу інших

зовнішньополітичних міністерств і відомств, що складається з кількох десятків спецкурсів з питань внутрішньої та зовнішньої політики США і воєнної безпеки і розвідки.

Доволі ефективною є американська система підвищення кваліфікації провідних фахівців дипломатичної служби, що реалізується шляхом зарахування дипломатичних працівників до штату закладів вищої освіти, направлення дипломатичних робітників до науково-дослідних інститутів і центрів, а також на навчання в провідні університети США терміном на один рік. FSI має постійні ділові і творчі зв'язки з Гарвардським, Принстонським, Стенфордським та іншими провідними американськими університетами.

Повертаючись до навчальних програм, зазначимо, що вони охоплюють наступну тематику: історія дипломатії (Diplomatic History), засади дипломатичної служби, функції дипломатичної служби (Discover Diplomacy); низку навчальних програм і тренінгів Центру Фулбрайта (Fulbright Program) та Центру підготовки дипломатів (U.S. Diplomacy Center).

Привертає увагу поважне ставлення американців до своєї історії дипломатії. На офіційному сайті Інституту розміщено понад 1 700 інтерв'ю з провідними американськими дипломатами (середина XX – початок XXI ст.). Для полегшення опанування інформацією подається спеціально розроблений з цією метою Дипломатичний словник.

Усі громадяни США можуть скористатися пропозиціями щодо підвищення кваліфікації або опанування початковими знаннями, що пропонуються всім бажаючим громадянам США, за програмами: Global Youth Issues, Office of Overseas Schools, Youth Exchange Programs [7].

Для всіх бажаючих стати держслужбовцями, зокрема і дипломатами, проводиться конкурсний відбір. Конкурсна експертиза, що відкрита для всіх заявників, може складатися з письмового тестування, оцінки рівня освіти та досвіду заявника та/або оцінки інших атрибутів, необхідних для успішної роботи на вивільненій посаді.

Американська школа дипломатії дотримується такого правила: якщо закордонна служба покликана виконувати відповідну місію, встановлену законом, то вона також повинна вдосконалюватися.

Інститут закордонної служби на нинішньому етапі розробив нові програми для підвищення професійної кваліфікації, але не має ресурсів для необхідних змін. Серед запропонованих схем –

дистанційна освіта на вищому рівні, яка розпочинається зі вступу на посаду і триває під час просування по службі до вищих посад.

Наступний варіант – шестимісячний практичний курс після вступного курсу, який поєднує заняття протягом чотирьох днів на тиждень на кафедрі плюс один день в структурованій програмі в FSI.

Водночас для середньої ланки дипломатичних працівників до процесу навчання рекомендується залучати Бюро людських ресурсів (для збалансованості довгострокового розвитку кар'єри).

Найскладнішим завданням є підготовка вищого кадрового складу, оскільки це пов'язано з кар'єрним зростанням. Перевірку та контроль якості отриманих знань здійснює Експертиза закордонної служби, яка є потрібним компонентом у реалізації завдань зовнішньої політики.

Отже, дипломатична служба США стикається з подібними проблемами, що виникають і перед дипломатичними службами інших держав, зокрема і України. Можливо, українській дипломатії стане в нагоді як позитивний, так і негативний досвід американської закордонної служби, яка реалізується на засадах упровадження Миру, Процвітання, Демократії та Розвитку.

На завершення наведемо основні висновки і пропозиції з досвіду американської дипломатичної служби:

1. Нагальною необхідністю і найважливішою вимогою дипломатії на сучасному етапі є забезпечення працівників дипломатичної служби якісною професійною підготовкою. Для цього пропонується:

- створити і реалізувати широку систему професійної дипломатичної освіти;

- розробити довгострокову програму академічної підготовки в галузі дипломатії (або в Інституті закордонної служби, або через угоду про співпрацю з провідними університетами США);

- увести офіційну вимогу для кожного працівника зовнішньополітичного відомства пройти щорічний навчальний курс, пов'язаний з його кар'єрою до того, як він претендуватиме на вищу посаду;

- з метою опанування знаннями запровадити через вебсайт спеціальний освітній ресурс, що містить такі кошики, як: Сучасні дипломати і ветерани дипломатичної служби; Функції дипломатичного корпусу; Ознайомлення з географією розташування посольств і консульств; Проблеми, які вирішують дипломати США; Шляхи дипломатичного сприяння Сполученими Штатами розви-

тку безпечного, демократичного і процвітаючого світу.

2. Скорочення витрат на дипломатичну службу Державного департаменту є неприпустимим і є серйозним ризиком для американської безпеки. Необхідно ліквідувати фінансовий дисбаланс між оборонним складником держави та її дипломатією.

3. Повернути Дипломатичній службі впливовий статус, що складається з двох компонентів:

1) взяти під свій контроль розподілення посад вищих державних службовців з метою розширення кар'єрної мобільності;

2) запровадити новий варіант кар'єрного зростання для працівників державної служби – «Програму кар'єрної політики» для внутрішніх посад, яка включатиме ранжування, мобільність та підвищення конкурентоспроможності.

4. Принагідно наведемо і поради від американських бізнесових кіл: розробити і впровадити інтегровану щомісячну навчальну Програму для працівників економічної дипломатії, а також Програму обміну з зарубіжними колегами. Така система навчання має охопити посадових осіб та представників місцевого персоналу інших агентств, що займаються економічною дипломатією.

Система підвищення майстерності (кваліфікації) та модель ротачії Держдепартаменту США увібрали в себе багатий історичний досвід американської дипломатії, довели на практиці свою функціональність і відповідність реаліям дипломатичної служби США і американського суспільства в цілому. Нормативна база, що регулює кадрові питання Держдепартаменту, постійно удосконалюється і доповнюється новими нормами. Цілком закономірно, що зазначена практика і досвід підготовки дипломатичних кадрів США, принаймні окремі елементи з їх досвіду, які впродовж багатьох років довели свою дієвість і ефективність, могли б успішно бути впроваджені й в українській практиці підготовки та підвищення кваліфікації працівників дипломатичної служби [8, с. 117–121; 9].

Таким чином, кажучи про фах дипломата і перспективи розвитку дипломатичної освіти, ми неминуче доходимо висновку щодо нагальної потреби удосконалення існуючих інституціональних моделей підготовки та підвищення кваліфікації дипломатів. Високий професіоналізм і компетентності дипломата в сучасному світі – найважливіша умова реалізації національних інтересів держави [10; 11; 12; 13, р. 26–36].

На виконання першочергових завдань, поставлених керівництвом зовнішньополітичного відомства України щодо реформування дипломатичної служби України, варто врахувати наступне з досвіду США та Великої Британії:

1. Розробити науково-обґрунтовані базові засади глобальної реструктуризації закордонного та внутрішнього апарату та її бачення для майбутнього МЗС України, зокрема, основні засади реформування.

2. Кожен дипломат має знати місце роботи після ротачії та готуватися до нього через систему підготовки та підвищення кваліфікації працівників дипломатичної служби у відповідних освітніх інституціях (удосконалювати знання мови країни майбутнього перебування; поглиблювати знання з історії, теорії та практики дипломатії, регіоналістики, країнознавства, політики та економіки відповідної галузі).

3. У питанні планування кар'єри важливо удосконалити одно-дво-трирічні плани та запровадити середньотермінове планування кар'єри на конкурсних засадах.

4. Професійні дипломати повинні мати юридично гарантовані перспективи кар'єрного зростання.

5. Дипломати мають обов'язково регулярно відвідувати країни та регіони, за які відповідають, а тим самим безпосередньо використовувати свої аналітичні здібності та досвід за кордоном ефективніше.

6. Необхідно здійснити централізацію інформаційних технологій (ІТ) і комунікацій задля гарантування рівного, чіткого та надійного розповсюдження інформації. Мета зазначеного полягає в тому, щоб надати українським дипломатам швидкий доступ до знань та інформації в реальному часі, які вони потребують на своїх робочих місцях або в подорожі.

7. Необхідно впровадити в спеціалізованих освітніх інституціях спеціальний тренінг для дипломатів: «Нові навички у вирішенні нових викликів». Оскільки щоб зустріти виклики трансформаційної дипломатії, необхідно реалізувати константу, що дипломати повинні бути різносторонніми, активними, освіченими та мати змогу виконати складні завдання. Трансформаційна дипломатія вимагає, щоб у правильних людей були правильні навички в правильному місці в потрібний час. Тривале навчання (система підвищення кваліфікації та набуття нових компетентностей) й програми розвитку кар'єри краще підготують дипломатів і розвинуть їх аналітичні навички.

8. Необхідно оновити навчальні програми і навчальні плани, перепрофілювати стандарт освіти з напрямку «Міжнародні відносини» (освітні програми «Зовнішня політика і національна безпека», «Міжнародне співробітництво», «Зовнішня політика і дипломатія», «Світове українство та практична дипломатія» тощо) з метою перефокусування від централізованого внутрішнього центра до закордонних посад і до кожного робочого місця, використовуючи технологію тривалого дистанційного навчання. Локальне навчання та вивчення мови шляхом занурення надалі врівноважить досвід аудиторної роботи, і більша частина курсу буде пройдена безпосередньо дипломатами за кордоном.

9. Необхідно запровадити ефективну постійно діючу систему тестування дипломатів для кореляції рівня їх підготовки та професійної майстерності через систему підвищення кваліфікації у відповідних незалежних освітніх інституціях.

10. З метою кар'єрного зростання і відповідного просування на вищі посади дипломати повинні мати можливість на систематичній основі проходити підвищення кваліфікації та бути експертами принаймні по двох регіонах та володіти не менш, як двома (трьома) мовами.

11. Дипломати повинні мати відповідну фахову підготовку та змогу ефективно працювати на критичних перетинаннях дипломатичних справ, економічних реконструкцій та воєнних операцій.

Висновки. Підводячи підсумки вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що на поча-

ток ХХІ століття постала проблема створення інноваційної, ефективної системи забезпечення якісного зростання кадрового потенціалу дипломатичної служби України, з урахуванням традицій і тенденцій цивілізаційного поступу, стратегічних напрямів розвитку держави та світового освітнього досвіду. А тому система підготовки кадрів для сфери зовнішніх відносин має зазнати структурної та змістовної трансформації, і насамперед має бути впроваджена оновлена модель навчання дипломатів – дипломатів ХХІ століття, з урахуванням традиційних та інноваційних методів і засобів удосконалення організації дипломатичних служб провідних держав світу. Модель підготовки та підвищення професійної майстерності дипломатичних кадрів США і Великої Британії підтвердила свою багаторічну дієвість і постійно оновлюється у відповідь на нові виклики й загрози глобалізованого світу ХХІ століття.

Цілком заслуговує на подальші дослідження поставлене питання про ефективність підготовки кадрів та удосконалення дипломатичних систем, моделі дипломатії України в умовах глобалізації: через призму сучасності до історичних витоків інституціональної історії.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі нададуть можливість створити цілісну системну картину політико-дипломатичного світу та національних особливостей політико-дипломатичних систем як в Європі, так і Американському континенті, як інституціонального кластеру між-державних відносин.

Список літератури:

1. Tsivatyi V.G. National Security as a Component of Global Security: Lessons from Ukraine's Crises. *Eastern Europe Regional Studies*. 2017. № 2 (4). P. 196–209.
2. Chekalenko Liudmyla, Tsivatyi Viacheslav. The History of Memory or Memory of History: The Question of Studying. *Evropský politický a právní diskurz (European political and law discourse)*. 2018. Svazek 5. 6 Vydání. P. 182-186.
3. Foreign and Commonwealth Office's new Diplomatic Academy. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/opening-of-new-diplomatic-academy>.
4. Diplomatic_Academy. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/402469/Diplomatic_Academy_launch_brochure_Jan_2015_FINAL.pdf; Foreign Service Institute. URL: <https://www.state.gov/m/fsi>.
5. Foreign Service Institute. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_Service_Institute; Reiser, Mindy (May 5, 2017). «Foreign Service Institute Prepares Government Workers for Global Careers». *Washington Diplomat*. Retrieved May 22, 2017.
6. Дипломатичний словник. URL: <https://diplomacy.state.gov/discoverdiplomacy/references/169792.htm>.
7. Education & Exchanges. – Див.: <https://eca.state.gov/programs-initiatives/youth-programs>; “Support for American Jobs Parts I & II”. <http://www.uscib.org/uscib-content/uploads/2017/07/Support-For-American-Jobs-II.pdf>.
8. Ціватий В.Г. Сучасна дипломатична служба США: традиції, інновації та інституції. Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право: Зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: DPI, 2014. С. 117–121.
9. Сайт Державного Департаменту США. URL: <http://careers.state.gov/officer/index.html> – 19.02.2016.

10. Pigman G.A. Contemporary Diplomacy. Washington, 2010. 288 p.
11. Reshaping Defence Diplomacy. Taylor&Francis, 2005. 84 p.
12. Chekalenko L.D. Foreign Policy of Ukraine: monograph / Based on the scientific concept of Professor Lyudmyla D. Chekalenko / Scientific editor Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine V.G. Tsivatyi. Kiev : "LAT&K", 2016. 294p.
13. International Relations. Edited by Stephen McGlinchey. Bristol, England, 2017. Part I: Diplomacy. P. 26–36.

Tsivatyi V.G., Chekalenko L.D. THE BRITISH AND AMERICAN SYSTEMS OF PREPARATION OF DIPLOMATES IN GLOBALIZATION CHANGE CONDITIONS: INSTITUTIONAL EXPERIENCE FOR UKRAINIAN DIPLOMACY

The article deals with schemes for studying the diplomacy in the world leadership countries: the United States and the United Kingdom. The methods of determination of educational disciplines for mastering the principles of diplomatic work are explored. At the same time, as an example, the experience of the Diplomatic Academy of Ukraine of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine in the preparation of diplomatic staff for Ukraine is studying.

The article is dedicated to institutional and human resource issues and stages of becoming the Diplomatic Service of the USA, including current issues rotation model the US diplomats and improve their professional skills. The need for radical changes in the system of the foreign policy institutions and the advisability of reforming the diplomatic service of the United States were a conscious of the American political and academic elite in the mid-1990s.

The events of September 11, 2001 served as a catalyst for renewal model preparation and training of diplomats and personnel management model in the US foreign policy and actualized disturbed in a study the subject. Diplomatic Service of the United States of America – traditionally a relatively small in numbers, but also the most competent, qualified and effective part of the foreign policy mechanism for the United States. It is the experience of the United States in many ways is a valuable and useful for the post-Soviet states in the context of the use of the United States experience, having established traditions and promptly and adequately respond to new threats and challenges of the globalized world of the XXI century in the context of the reform of the diplomatic service, which began in Ukraine.

The article covers the urgent issues of the renovation model of diplomats' training in Ukraine on the basis of the analysis of experience of diplomatic service staffing of the USA. The USA experience is important and useful to Ukraine in the context of government service reforms which have begun in Ukraine as well as in other post-soviet states in the frame of integration process and globalization.

Key words: *systems of diplomacy, methods of studding, professionalism, diplomatic service, models, systems and methods of diplomacy UK and USA, foreign policy, diplomacy, institutions of diplomacy, Ukraine.*